

Спираючись на здобутки лексикології та семантики (Ю.Д.Апресян, В.В.Левицький, З.А.Харитончик та ін.), концепт у когнітивній лінгвістиці, подібно лексичному значенню слова, представляють у вигляді *польової моделі*, тобто незамкненого польового утворення [1, с. 59], у якому виокремлюють *ядро* (сталу конфігурацію концептуальних ознак, або прототипічну структуру з універсальним предметним кодом [7, с. 14], що утримує основну інформацію про референт; певний образ об'єкту дійсності [2, с. 89], котрий зберігається у свідомості), *периферійні зони*, що включають національно-етнічні особливості тлумачення змісту ядра [7, с. 14-16], соціально-культурний компонент, тобто соціальний досвід носія мови [2, с. 89], та *інтерпретаційне поле* з ідіоетнічними відтінками та суб'єктно-модальними оцінками мовців, що включають емоційний та аксіологічний компонент.

Виходячи з розуміння концепту як складноструктурованого утворення, сформованого впродовж поетапного мовного онтогенезу, лінгвісти представляють його у вигляді низки шарів, що різняться ступенем абстрактності [1, с. 59], серед яких розрізняють поняттєвий, ціннісний, асоціативно-образний (метафоричний), смисловий [6, с. 251] та інші, що є складовими *пошарової моделі* концепту [5, с. 53; 9, с. 41]. Шарами концепту вважають набір ознак об'єктивної дійсності, що диференційовано відбиваються у змісті концепту і розрізняються за ступенем абстрактності від ядерного, найбільш конкретно-образного, до периферійного, найвищого ступеня абстракції [7, с. 17]. Шари концепту розташовані доволно за принципом зростання абстракції кожного наступного рівня [там само], при чому периферійний статус тієї чи іншої концептуальної ознаки не є свідченням її малозначимості у структурі концепту, а лише є індикатором віддаленості від ядра за ступенем абстрактності [7, с. 16].

Пошарова модель представляє концепт як певний *образ-прототип*, що впродовж розвитку мови нашаровує в собі нових додаткових значень, які можуть бути характерними лише певній етномовній спільноті (Е.Рош, Ю.С.Степанов, Р.М.Фрумкіна). Розуміючи під прототипом «внутрішню форму» [9, с. 41] концепту, тобто етимологічну ознаку, достеменно відому лише дослідникам, його вважають основою для виникнення і утримання інших значеннєвих шарів [5, с. 53].

Основні властивості концепту і його складників представляють також через побудову *компонентної моделі* його структурної організації, яка постає у триєдності *поняттєвого, образного та смислового* компонентів [1, с. 60].

Поняттєвий компонент, що корелює з ядром концепту, включає предметно-логічну інформацію, яка відбиває сутнісну його сторону у єдності дефініційних та інваріантних ознак. Ядро – це поняття, фіксоване у вигляді пропозиційних структур і позначене певною номінативною одиницею [8, с.297].

Образний компонент концепту пов'язаний з метафорично-образним типом креативного мислення людини, що виявляється у використанні знаків однієї концептуальної сфери на позначення іншої [8, с. 388] на аналоговій основі. Образ, що складає зміст концепту, хоч підлягає певній стандартизації у національній спільноті [7, с. 7], утворюється внаслідок перенесення ознак об'єкта одного класу на інші за подібністю і ґрунтується на асоціативних зв'язках [6, 277; 1, с. 61; 3]. До складу образного компоненту відносять асоціативне поле та конотативну інформацію [6, с. 277].

Смисловий компонент визначається як сумарний обсяг концептуальних ознак, виявлених шляхом аналізу словесного втілення концепту, що специфікує індивідуальне, на відміну від узуального, в його змісті [1, с. 61].

Наявність поняттєвого, метафорично-образного та смислового компонентів у структурі концептів дозволяє дослідити їх інваріантні та оказіональні (периферійні, маргінальні) ознаки.

Література

1. Изотова Н.П. Текстовий концепт ШЛЯХ ДО СЛАВИ в англомовних біографічних романах ХХ століття: семантико-когнітивний та нарративний аспекти: дис. ... канд. філол. наук: 10.02. 04 – германські мови / Изотова Наталія Павлівна. – К., 2009. – 252 с. 59-60;
2. Калькова О.К. Концепт БОГ в русской языковой картине мира (основные компоненты) / О.К.Калькова // Вестник ЦМО МГУ. – Лингвокультурология. – 2009. – № 1. – С. 89- 91.
3. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живём / Дж.Лакофф, М.Джонсон // Теория метафоры. – М.: Прогресс, 1990. – С.387-415.
4. Луньова Т.В. До проблеми концептуального аналізу: міфологічний компонент концепту ГАРМОНІЯ в англійській мові / Т.В. Луньова // Актуальні проблеми менталінгвістики. – Ч. 1. – Черкаси, 2003. – С. 13-17.
5. Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику: учеб. пособие / Маслова В.А. – 3-изд., испр. – М.: Флинта: Наука, 2007. – 296 с.
6. Ніконова В.Г. Трагедійна картина світу в поезії Шекспіра / Ніконова В.Г. – Дніпропетровськ: Вид-во ДУЕП, 2007. – 364 с.
7. Попова З.Д. Понятие „концепт” в лингвистических исследованиях / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – Воронеж: Изд-во Воронежск. гос. университета, 1999. – 30 с.
8. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / Селіванова О.О. – Полтава: Довкілля-К, 2010. – 844 с.
9. Степанов Ю.С. Концепт / Ю.С.Степанов // Словарь русской культуры: опыт исследования. – М.: Школа „Языки русской литературы”, 1997. – С. 41-83.

Л.І. Дідух,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

СТРУКТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛОМОВНИХ ДВОКОМПОНЕНТНИХ ПОЖЕЖНО-ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ

За підрахунками науковців [1; 2] багатоконцентні терміни становлять від 73 % до 88 % всієї спеціальної лексики. У німецько-російсько-англійському словникові "Lexicon Brandschutz" [3] ці терміни становлять 86,4%. Переважна більшість термінів є двокомпонентними.

Мета статті – провести структурний аналіз 1545 двокомпонентних термінів з пожежно-технічної тематики на матеріалі німецько-російсько-англійського

словника "Lexicon Brandschutz" [3] обсягом близько 3500 пожежно-технічних термінів.

Двокомпонентними термінами ми вважаємо окремо оформлені, семантично цілісні сполучення, утворені шляхом об'єднання двох компонентів. Наприклад, термін *smoke detector* – *індикатор диму* складається з двох окремо написаних слів-термінів, виражених простими іменниками. Замінивши слова символами, якими зазвичай позначають ці частини мови, отримуємо модель терміна – NN.

У процесі дослідження виявлено моделі двокомпонентних термінів та їх варіантів, які можна об'єднати в чотири групи: 1) іменні терміни; 2) ад'єктивно-іменні; 3) дієслівно-іменні; 4) адвербіально-іменні.

Група іменних термінів охоплює найбільшу частину двокомпонентних термінів – 889 (57,5%). Компонентами термінів моделі N+N, крім загальних слів або термінів, виявилися власні імена розробників пожежно-технічного обладнання в загальному *Bunsen flame* – *полум'я Бунзена* або присвійному відмінку *Davy's gauze* – *металева сітка Дейва*, іменники у присвійному відмінку *fireman's helmet* – *каска пожежника*, абрєвіатури *BCF extinguisher* – *вогнегасник з бромохлордифторметановим порошком*, знак *Ca(OH)₂ cartridge*.

Можливі випадки, коли одним або двома компонентами терміна є складне слово або термін, написане разом або через дефіс, наприклад, у двокомпонентних термінах *emergency footbridge* – *аварійний міст*. У словникові виявлено також складні іменники, створені на основі 3 і більше простих слів або термінів, наприклад, *bromochloromethane extinguisher* – *вогнегасник з бромохлорометановим порошком*; замінивши складні слова відповідними символами, представимо терміни як N (NN) і (N-N) N. Тобто, беремо в дужки компоненти термінів, виражених складним словом, написаними разом або через дефіс. Для спрощення графічного зображення моделей термінів, компоненти термінів, які є складними словами, наприклад, складними іменниками (NN) або (N-N), позначаємо одним символом N з ризикою внизу – N. Отже, терміни зі складними словами будуть позначені як NN і NN.

Варіантами моделі «іменник + іменник» – N+N ми вважаємо NN (іменник-іменник), NN (складний іменник-іменник), NN (іменник-складний іменник), NN (складний іменник-складний іменник), N'sN (іменник у присвійному відмінку-іменник), NN (власний іменник-іменник), N'sN (власний іменник у присвійному відмінку-іменник), NN (абрєвіатура-іменник), SN (знак-іменник).

Ад'єктивно-іменні терміни моделі A + N становлять другу за величиною групу двокомпонентних термінів – 389 (25,2 %). Ця модель включає терміни трьох варіантів, які в основному представлені простими прикметниками, наприклад, *thermal explosion* – AN (347), варіант AN (34) – *electrostatic filter* – *електричний фільтер*, перший компонент якого виражений складним словом. Варіант AN (8) – *portable fire-extinguisher* – *переносний вогнегасник*, в яких ядрами термінів є складні слова.

Дієслівно-іменні терміни. У процесі дослідження пожежно-технічних термінів нами виявлено двокомпонентні терміни, в яких першим компонентом є дієслово. Вони ще не зафіксовані в словниках як іменники, а тільки як дієслова, наприклад,

stabilize – *робити стійким*, *inject* – *вдувати*. Терміни з такими компонентами ми описували моделлю V + N 261 (16,9 %).

До цієї групи ми також включаємо варіанти моделі VN (дієслово-іменник), VfrN (фразове дієслово-іменник), VingN (неособова форма дієслова Participle I-іменник), VingN (неособова форма дієслова Participle I, виражена складним словом-іменник), Ving(fr)N (неособова форма дієслова Participle I, утворена від фразового дієслова-іменник), VedN (неособова форма дієслова Participle II-іменник), VedN (неособова форма дієслова Participle II, виражена складним словом-іменник), наприклад, *stabilize concentration* – *флегматизуюча концентрація*, *turn-out reach* – *район виїзду пожежної частини*, *extinguishing foam* – *піна для гасіння*, *forced ventilation* – *примусова вентиляція*.

Перші компоненти термінів моделі V + N у більшості випадків виражені варіантом VingN – 180 (11,7 %).

Адвербіально-іменна група термінів. В адвербіально-іменну групу входить всього 6 термінів, наприклад: *half floor* – *неповний поверх*.

Висновки. Вивчення логіко-семантичної та семантичної структур складних термінів у наш час набуває особливого значення у зв'язку з проблемами лінгвістичного забезпечення автоматизованого пошуку науково-технічної інформації, машинного перекладу, систем штучного інтелекту, упорядкування та стандартизації термінології.

Всі двокомпонентні терміни будуються за 4 синтагматичними моделями і 21 їх варіантом. 57,5% багатокомпонентних термінів описані моделлю N + N; 25,2% – A + N; 16,9% – V + N; 0,4% – Adv + N.

Література

1. Павлова М.Г. Английская терминология по вычислительной технике: Автореф. дис. ... канд. филол. н. – М., 1985. – 16 с.
2. Соловьев В. Терминологические словосочетания как составная часть системы терминологии // Вопросы разработки научно-технической терминологии. Рига, 1973. – С. 161-171.
3. Lexicon Brandschutz – Berlin, 1986. – 720 p.

О.С. Дьолог,

Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

ПРОЦЕС АДАПТАЦІЇ НЕОЛОГІЗМІВ У МОВІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА РЕКЛАМИ

Інноваційні процеси у мові завжди були предметом дослідження світової лінгвістики. Не залишилися ці проблеми поза увагою і відчизняних науковців (Г. Їжакевич, Л. Масенко, О. Стишов, Л. Струганець, В. Герман, С. Карпіловська, І. Самойлова), оскільки неологізми об'єктивно поповнювали і поповнюють українську мову. Особливо активізувався процес неологізації української лексики у кінці ХХ та на початку ХІХ століття. Питання про місце нових слів у лексичній